

• **רשימות אפרים ומנשה (ז 29-14):** רשימות אלה נחתמות בניסוח המלמד שבעל דה"י ראה ברשימות אפרים ומנשה יחידה אחת: "באלה ישבו בני יוסף בן ישראל" (ז 29).¹¹³ והנה, יוסף מכונה "בן ישראל" רק פעם אחת נוספת במקרא כולו, בפתיחה לרשימות בני ראובן: "ובחללו יצועי אביו, נתנה בכרתו לבני יוסף בן ישראל" (ה 1). כינוי ייחודי זה, המופיע פעמיים בלבד במקרא כולו, מלמד על הזיקה הברורה בין שתי הופעותיו.¹¹⁴ יש לציין שבפתיחה לרשימות בני ראובן יוצר ביטוי זה צרימה מסוימת, שכן כפי שמציין הפסוק הסמוך, הבכורה נלקחה מראובן וניתנה ליוסף ("והבכרה ליוסף", ה 2) ולא לבניו. מסתבר שצרימה זו נובעת מן הרצון לקשור בין הבכורה ובין רשימות 'בני יוסף בן ישראל'.

בעל דה"י חושף בראש פרק ה את התפיסה הכללית שעמדה ברקע כתיבת רשימות היחס הפותחות את ספרו, לפחות בנוגע למערכת היחסים בין השבטים הדומיננטיים בעם הנבחר: יהודה הוא השבט השולט, שממנו יצא המנהיג; ראובן הוא בכור שנדחה; ויוסף קיבל את הבכורה.¹¹⁵ תפיסתו נשענת באופן מובהק על פסוקי ספר בראשית, ואין זה מפתיע שגם סיפור יעבץ – הקשור מבחינה ספרותית לפסוקים אלה – מכיל אלוזיה ברורה לבראשית.

הישענותו של בעל דה"י על פסוקי ספר בראשית ניכרת בסיפור נוסף ברשימות היחס. כאמור, יהודה ויוסף 'חילקו ביניהם' את עמדות הכוח בין האחים, כשיוסף קיבל את הבכורה, ויהודה – את המלכות. בעל דה"י שיבץ ברשימות בני יהודה את סיפור יעבץ כמייצג של שבטו, ואילו ברשימות בני יוסף שיבץ סיפור אחר, המכיל את אותם המאפיינים שכבר ראינו בפסוקי הפתיחה לרשימות בני ראובן: הקבלה לסיפור יעבץ, אלוזיה מפורשת לסיפור מספר בראשית, ואף ההתייחסות ל'אֶחָיו'. מדובר בסיפור מותם של בני אפרים:

וּבְנֵי אֶפְרַיִם שׁוֹתְלָח וַיִּכְרְדוּ בְנוֹ וַתַּחַת בְּנוֹ וַאֲלַעְדָּה בְנוֹ וַתַּחַת בְּנוֹ : וְזָבַד בְּנוֹ וְשׁוֹתְלָח בְּנוֹ וְעֶזֶר וְאֶלְעָד
וַהֲרָגוּם אֲנָשֵׁי גֵת הַנּוֹלָדִים בְּאֶרֶץ כִּי יָרְדוּ לָקַחַת אֶת מְקַנְיָהֶם :
וַיִּתְּאֶבֶל אֶפְרַיִם אֲבִיהֶם יָמִים רַבִּים וַיָּבֵאוּ אֶחָיו לְנַחֲמוֹ :
וַיָּבֵא אֶל אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ בְּרִיעָה כִּי בְרָעָה הִי־תָה בְּבֵיתוֹ :¹¹⁶
וַיָּבֵא שְׁאָרָה וַתֵּבֶן אֶת בֵּית חוֹרֹן הַתַּחְתּוֹן וְאֶת הָעֵלְיוֹן וְאֶת אֲזֹן שְׁאָרָה (ז 24-20).

אברמסקי עמד על הדמיון בין סיפור זה לבין סיפור יעבץ:

ההקבלה הקרובה ביותר למעשה יעבץ היא דבר צרתו של אפרים... שאף עניינו נסמן במעבר מאבל לנחמה, וסופו שארית ("ובתו שארה"). המילה "רעה" "מרעה" "ברעה" חוזרת בשני הסיפורים... יעבץ נקרא בשמו על שום לידת העצב, אף ברעה בן אפרים שמו דבק בו מלידתו "כי ברעה היתה בביתו"; וכפי ששם אחריתו של עצב – ריבוי גבול, אף כאן אחריתו של רעה – הרחבת גבולות...¹¹⁷

¹¹³ ראה, בין השאר: יפת, דה"י, עמ' 170; לוי, מרשימות להיסטוריה, עמ' 619; קליין, דה"א, עמ' 239.
¹¹⁴ בין החוקרים לא ראיתי מי שעמד על נתון זה, שניכרת חשיבותו להבנת מקומן של רשימות בני יוסף במסגרת רשימות השבטים.
¹¹⁵ ראה יפת, אמונות ודעות, עמ' 273-274.
¹¹⁶ על ראיית בנו של אפרים כתחליף לבנים שמתו, ראה: שמש, אבלות במקרא, עמ' 173-174. בעמ' 111 שם, מציעה שמש שביאתו של אפרים על אשתו מסמלת את סוף תקופת האבל, שבה לדבריה נהגו שלא לקיים יחסי מין.
¹¹⁷ אברמסקי, יעבץ, עמ' 55-56. על הזיקה בין שני הסיפורים עמדו גם: גליל, שבט יהודה, עמ' 241; קיל, דה"א, עמ' קצד; גליל ואחרים, דה"א, עמ' 119; יפת, דה"י, עמ' 181; מקנזי, דה"י, עמ' 102.

אף שניתן לדון בתקפותן של חלק מההקבלות שציין אברמסקי,¹¹⁸ נראה שישנן די ראיות לזיקה בין שני הסיפורים. במיוחד בולטים הזיקה בין יעבץ ובריעה ששמש הוענק להם על שם המאורע הרע, וכן השימוש החרגי מבחינה תחבירית במילה 'רעה': 'ועשית מרעה' (ד 10); "כי ברעה היתה בביתו" (ז 23). יש לציין גם את השימוש במילה 'אָחיו', שאינה מופיעה פעמים רבות ברשימות היחס, ומופיעה ברשימות השבטים יהודה, ראובן ויוסף ביחידות שנידונו זה עתה:

סיפור יעבץ: "וַיְהִי יַעֲבֹץ נֶכְבֵּד מֵאָחִיו" (ד 9).

הפתיחה לפרק ה: "כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאָחִיו" (ה 2).

סיפור אפרים: "וַיָּבֹאוּ אָחִיו לְנַחֲמוֹ" (ז 22).¹¹⁹

בסיפור אפרים אין אמנם השוואה בין בני יעקב השונים, אך נראה שאליהם רומז הכתוב באמרו ש'אָחיו' של אפרים באו לנחמו.¹²⁰ אין סיבה להניח שרק אחיו הישירים של אפרים באו לנחמו; יש להבין את המונח "אָחיו" במשמעותו הרחבה הכוללת את משפחתו המורחבת – ובכלל זה את בני יעקב, אָחיו יוסף אביו.¹²¹ מלבד זאת, לאור 'אימוצם' של אפרים ומנשה על ידי יעקב (בראשית מח 5) לא מן הנמנע שבעל דה"י יתייחס לבני יעקב כאל אחיו של אפרים ממש.

סיפור אפרים מכיל אף הוא ארמז ברור לספר בראשית, אף שהוא נעלם מעיניהם של החוקרים. תיאור אבלו של אפרים על בניו דומה באופן מובהק לתיאור אבלו של יעקב לאחר מכירת יוסף, כשחשב שבנו מת, ונראה שבעל דה"י עשה שימוש מכוון בפסוק מבראשית בעיצוב סיפור אפרים:

וַיִּתְאַבֵּל אֶפְרַיִם אֶבְיָהֶם יָמִים רַבִּים, וַיָּבֹאוּ אָחִיו לְנַחֲמוֹ (ז 22).

וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ יָמִים רַבִּים: וַיִּקְמוּ כָּל בָּנָיו וְכָל בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ (בראשית לו 34-35).¹²²

¹¹⁸ האמנם בניית הערים על ידי שארה מוצגת בסיפור כ'יתיקון' העבר השלילי? קשה להכריע בדבר (ראה: בן צבי ולבן, אבחנות, עמ' 185-186). בכל אופן, נראית בהחלט דעתם של אלו הרואים את סופו הטוב של סיפור בריעה דווקא ברשימת בני בנימין: "וּבְרִיעָה נִשְׁמַע הַמָּה רָאשֵׁי הָאֲבוֹת לְיוֹשְׁבֵי אֶילָן הַמָּה הִכְרִיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי גֵת" (ח 13). בריעה (אם כי בריעה מבנימין ולא מיוסף אחיו) מכה את יושבי גת, שקודם לכן הרגו את בני אפרים – אירוע שהונצח בשמו של בריעה בן אפרים. אין בכך בכדי לשלול את הצגתם של לידת בריעה ובניית עריה של שארה כינחמה פורתא' לאחר האסון. ראה על כך, לצד רבים אחרים: יפת, דה"י, עמ' 182; ספארקס, הגנאלוגיות, עמ' 206, 255.

¹¹⁹ מלבד הופעות אלה, המילה מופיעה ברשימות השבטים שוב רק פעמיים: ברשימת בני שמעון ("וּלְאָחִיו אֵין בָּנִים רַבִּים, וְכָל מְשֻׁפָּחֵתָם לֹא הָרְבּוּ עַד בָּנֵי יְהוּדָה", ד 27), בפסוק המשווה גם הוא בין שבטים ובין אחים, וכן ברשימת בני ראובן (ה 7).

¹²⁰ אין להביא ראיה לכך מן העובדה שאנו מכירים רק אח אחד לאפרים (מנשה), כפי שעשו חוקרים רבים (ראה בן השאר: דירקסן, דה"א, עמ' 126; ספארקס, הגנאלוגיות, עמ' 199, הערה 58). נראה שנתעלמו מעיניהם פסוקים מפורשים, שבהם יעקב מתייחס לבנים אחרים של יוסף שונלדו לו לאחר הגעתו של יעקב מצרימה: "ועתה שני בנים בנך הנוולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה – לי הם; אפרים ומנשה – כראובן ושמעון יהיו לי. וּמִלֹּדֶת אִשְׁר הוֹלֵדֶת אַחֲרֵיהֶם – לך יהיו..." (בראשית 5-6).

¹²¹ יש הסוברים שמבחינה היסטורית התרחש הסיפור הנזכר דורות רבים אחרי אפרים בן יוסף, וכי אפרים שהתאבל ושהוליד את בריעה הוא האנשה של שבט אפרים (קיל, דה"י, עמ' 140; רודולף, דה"י, עמ' 73; ויליאמסון, דה"י, עמ' 180). יפת (דה"י, עמ' 181) מעירה בצדק שהסיפור כיצירה ספרותית ודאי עוסק באפרים האיש, בן יוסף, בהתחשב בכך שמסופר עליו שהתאבל, שבאו אחיו לנחמו, שבא על אשתו ועוד (כך גם: קליין, דה"א, עמ' 233; ספארקס, הגנאלוגיות, עמ' 199). גליל סובר שאפרים המדובר הינו צאצא של אפרים בן יוסף (גליל, אפרים, עמ' 139-140). את דבריו הוא תומך בנייתו היווצרותה של היחידה. בכל אופן, "אפרים אביהם" שבפסוק 22 אינו יכול להיות אלא "אפרים" בן יוסף שהוזכר קודם לכן בפסוק 20, שהוא גם היחיד במקרא הנושא שם זה. ראה גם: לוין, מרשימות להיסטוריה, עמ' 622; קנופרס, דה"א א-ט, עמ' 464.

¹²² הפרשן היחיד שמצאתי שעמד על הדמיון המדובר הוא קיל (דה"א, עמ' קצד). באופן מפתיע, רוב החוקרים שהעירו על העניין סברו שהפסוק שלפנינו מקביל דווקא לסיפור על איוב ומנחמו באיוב ב 11-13; מב 11 (ראה למשל: רודולף, דה"י, עמ' 73; הופמן, המסגרת לאיוב; יפת, דה"י, עמ' 181; קנופרס, דה"א א-ט, עמ' 465; מקנוזי, דה"י, עמ' 102), ולא התייחסו כלל למקבילה בבראשית (הופמן מתייחס לפסוק מבראשית כמתבסס על הפסוקים באיוב, ומתעלם מן הדמיון בין הפסוקים בבראשית ובה"י; ראה הופמן שם, עמ' 131-132). קליין (דה"א, עמ' 233) מעיר – לדעתי בצדק – שהדמיון לאיוב נראה מקרי. בכל אופן, הדמיון הלשוני, המבני והתמטי שהוצג כאן מעיד באופן ברור שהפסוק בבראשית הוא המקור לשון הפסוק בדה"י.

בשני המקרים אבות מתאבלים על בניהם, והצורה "ויתאבל" מופיעה בשניהם.¹²³ בשני המקרים האבל נמשך "ימים רבים", והמשפחה באה לנחם את האב. ראוי לציין את היצמדותו של בעל דה"י לסדר הנתונים של הפסוקים מבראשית ולמבנה התחבירי שלהם: בשני המקרים הניסוח הוא "ויתאבל... ימים רבים, ויקמו/ויבאו... לנחמו". בנוסף, יעקב מתאבל על יוסף, ויוסף הוא אביו של אפרים שבו עוסקת היחידה המקבילה בדה"י.¹²⁴ לכאורה, הבדל בולט בין התיאורים הוא זהותם של המנחמים: במקום "ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו" שבבראשית, בדה"י נמסר "ויבאו אחיו לנחמו". אך לאור האמור לעיל באשר לזהותם של 'אחי' אפרים, מסתבר שהשינוי הלשוני נועד דווקא להצביע על ההקבלה התוכנית בין הסיפורים; המנחמים זהים בשני המקרים, שכן בניו ובנותיו של יעקב – קרי: השבטים – הם הם אחיו של אפרים שבאו לנחמו.¹²⁵ לכל אלו יש לצרף את העובדה הפשוטה שבצורתו הנוכחית סיפור אפרים מתאר אירועים שהתרחשו בתקופה המתוארת בספר בראשית, כשאפרים בן יוסף עוד היה חי.¹²⁶

לסיכום הדברים: סיפורי יעבץ ואפרים מקבילים ביניהם, ובנוסף שניהם מכילים זיקות ספרותיות ברורות לספר בראשית. שניהם קשורים בהשוואה הכללית שערך בעל דה"י בין השבטים ראובן, יהודה ויוסף בפסוקי הפתיחה לרשימת בני ראובן (ה 2-1), השוואה הנשענת אף היא על ספר בראשית. פסוקים אלה מדרבנים את הקורא לחשוות בין השבטים המופיעים בהם – ובכלל זה השבטים יהודה ויוסף, והזיקה הספרותית בין סיפורי יעבץ ואפרים מבליטה את מגמת ההשוואה. ייתכן שהשימוש הספרותי בכינוי הלאומי 'אלהי ישראל' בסיפור יעבץ (ד 10)¹²⁷ רומז לאופק הרחב-משנדמה של סיפור יעבץ, הנוטל חלק בהשוואה בין השבטים.

מכל הנידון עד כה עולה השאלה: מהי מגמת ההשוואה בין סיפורי יעבץ ואפרים? הדבר דורש עיון מפורט בסיפור אפרים, דבר שאין כאן המקום לערוך אותו, אך פטור בלא כלום אי אפשר. בעוד שיעבץ, מייצגם של בני יהודה, מתואר באופן חיובי ואידיאלי כמי שהשיג את שאיפותיו באמצעות קריאה לאל, בני אפרים בסיפור המקביל מוצגים באופן שלילי, כמי שביקשו לגזול את מקניהם של שכניהם, מעשה שבגינו הם גם מצאו את מותם: "וַהֲרֹגוּם אֲנָשִׁי גֵת הַנּוֹלָדִים בְּאֶרֶץ כְּנָעַן יָרְדוּ לְקַחַת אֶת מְקִנֵיהֶם" (ז 21).¹²⁸ הכתוב רומז לחוסר ההצדקה של מעשי בני אפרים בשתי דרכים. ראשית, בני אפרים מוצגים כמי שביקשו לקחת מקנה לא להם. שנית, הכתוב מעניק לאנשי גת את הכינוי

¹²³ הצורה "ויתאבל" מופיעה במקרא שוב רק ביחס לאבלו של דוד על בנ[ו]; ראה שמ"ב יג 37; יט 2.

¹²⁴ ראה בחתימת היחידה, הכוללת את שבטי מנשה ואפרים שהוצגו ביחידה תחת כותרת אחת המתייחסת ליוסף ואף מזכירה את ישראל אביו: "באלה ישבו בני יוסף בן ישראל" (ז 29).

¹²⁵ כמובן, אין הכוונה לזהות מוחלטת, ומן הסתם באו לנחם את אפרים גם בני משפחה אחרים, שלא היו בין מנחמיו של יעקב. קיל (דה"א, עמ' קצד) עמד גם הוא על זהותם של מנחמי אפרים, אף שהוא לא ציין במפורש את הזהות ביניהם ובין מנחמי יעקב.

¹²⁶ לא מן הנמנע שגם מדרש שמו של בריעה בפסוק הסמוך – "כי בריעה היתה בביתו" – מקביל לרעה שהייתה בביתו של יעקב בשל מכירת יוסף. הרעה מופיעה בסיפור אבלו של יעקב – "חיה רעה אכלתהו" (בראשית לו 33), ובפסוק סמוך אומר יעקב "כי ארד אל בני אבל שאלה" (שם 35) – ביטוי שבהמשך הסיפור יזכה לווריאנט המכיל את הופעתה היחידה של המילה "ברעה" בבראשית: "והורדתם את שיבתי בריעה שאלה" (שם מד 29). אני מודה לפרופ' יונתן גרוסמן על הערה זו.

¹²⁷ ראה לעיל, עמ' 225.

¹²⁸ אני מפרש את ההיגד "כי ירדו לקחת את מקניהם" (ז 21) כמתייחס לבני אפרים שירדו לגזול את מקניהם של אנשי גת, וכך גם מקובל לפרש (ראה: המיוחס לתלמיד רס"ג, רד"ק, רלב"ג, גר"א ומצודת דוד על אתר; קייל, דה"י, עמ' 139; אלמסלי, דה"י, עמ' 57; דירקסון, דה"א, עמ' 125; ועוד). היו שהציעו שההיגד מתייחס לאנשי גת שירדו לקחת את מקניהם של בני אפרים (מקנזי, דה"י, עמ' 100), ואז המילה "כ"י" אינה פתיחה לתיאור סיבה אלא לתיאור זמן ("כ"י" = "כאשר").

"הנולדים בארץ"; ציון ילידותם של אנשי גת מעבירה לקורא את הרושם שזכותם על נחלתם עומדת להם, בעוד שבני אפרים משחקים את תפקיד הפולשים.¹²⁹ רייט סובר שסיפור זה מהווה רמז מטרים ליחסו השלילי של בעל דה"י לאפרים בהמשך הספר.¹³⁰ למעשה, בהמשך הספר ניתן למצוא רק שני סיפורים העוסקים במפורש בבני אפרים, כשבט או ככינוי לאנשי ממלכת ישראל כולה,¹³¹ ובשניהם ניתן למצוא אפיון דומה של בני אפרים: חוסר מוסריות כלפי שכניהם ואחיהם, הנקשר בתאוות שלל וביזה:

1. לאחר ששכר אמציהו גדוד בן מאה-אלף איש מישראל במאה כיכר כסף כדי ללכת להילחם באדום, איש האלהים ציוה עליו שלא לצאת יחד עם הגדוד הישראלי למלחמה גם במחיר ויתור על הכסף ששילם להם, "כי אין ה' עם ישראל, כל בני אפרים" (דה"ב כה 7). אמציהו עשה כפי שצווה, אך בני הגדוד קיבלו את השחרור בכעס רב; ובעוד אמציהו נלחם באדום, בני הגדוד פשטו על יהודה:

ובְּנֵי הַגָּדוּד אֲשֶׁר הָשִׁיב אֶמְצִיָּהוּ מִלִּקְחָתָם עָמְדוּ לְמִלְחָמָה וַיִּפְּשְׁטוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה מִשְׁמָרוֹן וְעַד בֵּית חוֹרֹן וַיִּכּוּ מֵהֶם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַיִּבְּזוּ בָזָה רַבָּה (שם 13).

פשיטתם של בני אפרים על ערי יהודה בזמן שצבא יהודה עסוק במלחמה אחרת, וזאת בעקבות ביטול שכירתם על ידי אמציהו – אינה עושה רושם חיובי, בלשון המעטה; אך חוסר המוסריות בולט במיוחד בשל העובדה שהם שמרו אצלם את מאת כיכר הכסף שקיבלו כתשלום, כך שלא הייתה להם עילה למעשה זה.

2. לאחר שצבא פקח בן רמליהו שעלה על אחז היכה ביהודה מאה ועשרים אלף איש ביום אחד (דה"ב כח 6) וזכרי גיבור **אפרים** הרג שלושה מראשי ממלכת יהודה (שם 7), נמסר שישראל שבו מאתים-אלף נשים וילדים מיהודה והביאום לשומרון. לאחר שנביא הוכיחם על כך, הם השיבו את השבויים ליהודה. האופי הבלתי-מוסרי של המעשה מובלט באמצעות הדגשת האחוה: "וַיִּשָּׁבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֲחֵיהֶם מֵאֲתַיִם אֶלֶף נָשִׁים בָּנִים וּבָנוֹת..." (שם 8); "וַעֲתָה בְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם אֲתָם אִמָּרִים לְכַבֵּשׁ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת לָכֶם... וַעֲתָה שְׁמַעוּנִי וְהָשִׁיבוּ הַשְּׁבִיָּה אֲשֶׁר שָׁבִיתֶם מֵאֲחֵיהֶם כִּי חָרוֹן אַף ה' עָלֵיכֶם" (שם 11-12).

יש לציין, בכל אופן, שבניגוד לשני הסיפורים הקודמים על בני אפרים – בסיפור זה מתקנים האפרתים את מעשיהם:

וַיִּקְמוּ אֲנָשִׁים מִרְאשֵׁי בְנֵי אֶפְרַיִם... עַל הַבָּאִים מִן הַצָּבָא: וַיֹּאמְרוּ לָהֶם לֹא תָבִיאוּ אֶת הַשְּׁבִיָּה הַזֶּה... וַיִּקְמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת וַיִּחְזְזוּ וַיִּחְזְזוּ בְּשִׁבְיָה וְכָל מַעֲרַמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל וַיִּלְבָּשׁוּם וַיִּנְעָלוּם

129 דירקסן, דה"א, עמ' 125.

130 רייט, מלחמות, עמ' 156.

131 בספר דה"י לא שכיח הכינוי 'אפרים' לציון ממלכת ישראל כולה. על יהושפט נאמר שנתן "נציבים בארץ יהודה ובְּעָרֵי אֶפְרַיִם אֲשֶׁר לְכַד אֶסָא אֶבְיִי" (דה"ב יז 2), אך מתוך השוואה לדה"ב יג 4, טו 8 ועוד נראה שהכוונה לערים השוכנות בנחלת אפרים (=ה'הר אפרים'), ולא לערי ממלכת ישראל. בשאר המקומות מופיע אפרים בתוך רשימת שבטים, כך שניכר שמדובר בשם שבט ולא בכינוי לממלכת ישראל כולה. המקרים היחידים שבהם ניתן לפרש שאפרים הוא של כולל לממלכה הצפונית הם הסיפורים שידונו להלן.

וַיִּשְׁקֹוּם וַיִּסְכּוּם וַיִּנְהָלוּ בְּחֻמְרֵים לְכָל כּוֹשֵׁל וַיִּבְיָאוּם יָרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֶצֶל אַחֵיהֶם
וַיָּשׁוּבוּ שְׁמֶרֶן (שם 12-15).¹³²

לסיכום, בכל הסיפורים הללו מוצגים בני אפרים באור בלתי-מוסרי, כפי שפוגעים באחיהם או בשכניהם ללא הצדקה. בנוסף, בשלושתם נקשר המעשה השלילי בתאוות השלל: בני אפרים נהרגו "כי ירדו לקחת את מקניהם" (ז 21); כעסם של בני הגדוד האפרתי נגד יהודה בימי אמציהו (דה"ב כה 10) הוא בין השאר בשל העובדה שנמנע מהם שלל המלחמה הפוטנציאלי מהניצחון על אדום,¹³³ וכיפיוזי' הם עולים על ערי יהודה "וַיִּבְּאוּ בָּזָה רַבָּה" (דה"ב כה 13); וסיפור השבת השבי בימי אחז עוסק כולו בחוסר המוסריות שבלקיחת השלל, כשהפעם נשלח נביא להוכיח אותם על כך – ולראשונה מתקנים בני אפרים את מעשיהם.¹³⁴

סיפור בני אפרים ברשימות היחס מייצג, אם כן, את תפיסתו של בעל דה"י בנוגע לאפרים בספר כולו. באופן דומה ניתן להציע שסיפור יעבץ מייצג את תפיסתו של בעל דה"י בנוגע לשבת יהודה. סיפורו של יעבץ מתאר אדם מאמין ו"נכבד מאחיו" שזוכה לברכה ולריבוי נחלה בזכות תפילתו לאל. לעיל כבר ציינתי את ההקבלה ליהודה ש"גבר באחיו" (ה 2); אך האם ניתן לזהות סימנים נוספים להתאמה בין יעבץ ובין שבטו על פי דה"י?

בעוד שמוטיב הריבוי מופיע ברשימות היחס בזיקה למספר שבטים,¹³⁵ ייחודו של יהודה בהקשר זה בולט לעין, כפי שכבר נידון לעיל בפרק העוסק במבנה רשימות בני יהודה.¹³⁶ בהקשר זה יש לציין שאף שמוטיב הריבוי מופיע במקומות נוספים ברשימות היחס, רק בסיפור יעבץ הוא נקשר עם מוטיב הברכה: "אם בְּרַךְ תִּבְרַכְנִי וְהִרְבִּית אֶת גְּבוּלִי" (ד 10);¹³⁷ זוהי, למעשה, הופעתה היחידה של 'ברכה' לצורותיה ברשימות היחס, ובכך אולי סימן נוסף לבחירתו של שבט יהודה.¹³⁸ סיפור יעבץ שובץ ברשימות בני יהודה משום שהוא מכיל מספר מוטיבים המאפיינים את השבט על פי תפיסתו של בעל דה"י: עדיפות על פני האחים, ברכה וריבוי.

נתון שעשוי אף הוא להיות קשור למגמה המדוברת הוא מקומו הספרותי של סיפור יעבץ בקרב רשימות בני יהודה. עד כה הוצגה מגמת שיבוצו של סיפור יעבץ ברשימות בני יהודה כמייצג של שבטו. אך מדוע שובץ הסיפור דווקא במקומו הנוכחי ברשימות בני יהודה? כפי שכבר העליתי בפרק שעסק במבנה החטיבה, סיפור יעבץ – המהווה ז'אנר נבדל לגמרי מסביבתו – הוצב במקומו הנוכחי כדי לסמן את המעבר בין הרשימות המרכזיות ובין הנספחים; הקורא אמור להבין שכעת הוא עובר

¹³² יש לציין שבסיפורי אמציהו ואחז מוצגים בני אפרים כפועלים באופן עצמאי, כאילו אין מלך בישראל: הגדוד האפרתי מוצג כשכירי חרב עצמאיים הפועלים על דעת עצמם (דה"ב כה 6, 10, 13); ובסיפור אחז הבאת השלל וההחלטה באשר להשבתו מתוארת כנעשית על ידי הלוחמים עצמם (שם כח 8, 12-15), ואף הנביא שבא להוכיח אותם פונה אל העם (שם 9-11) ולא אל המלך, שאינו נוכח כלל ביחידה ספרותית זו. באופן זה מתאפשרת ביתר קלות ההפרדה הספרותית בין בני אפרים ובין שאר שבטי הממלכה הצפונית.

¹³³ כך הציעו: קרטיס ומדסן, דה"י, עמ' 443; מירס, דה"ב, עמ' 144; סלמן, דה"ב, עמ' 461-460; יפת, דה"י, עמ' 865; קליין, דה"ב, עמ' 358; מקנזי, דה"י, עמ' 323.

¹³⁴ לא מן הנמנע שתיאור אבלו של אפרים על בניו משמש כאלוהיה דווקא לתיאור אבלו של יעקב על יוסף כדי לרמוז על האירוניה בכך שבני אפרים – שאבי אביהם נמכר לעבד על ידי אָחִיו – נוהגים בעצמם באופן בלתי-מוסרי נגד שכנים ואחים.

¹³⁵ ד 10, 27; ה 9, 23; ז 4; ח 40. וראה קרטווייט, שמות ונרטיבים, עמ' 69*-72.

¹³⁶ לעיל, עמ' 33-36.

¹³⁷ השווה לברכתו של אברהם בעקבות עקידת יצחק: "כי בְּרַךְ אֲבִירָךְ וְהִרְבָּה אֲרָבָה אֶת זֶרַעךָ..." (בראשית כב 17) – אולי זיקה נוספת בין סיפור יעבץ לסיפורי ספר בראשית.

¹³⁸ על ריבוי של שבט יהודה ראה גם להלן, עמ' 262.